

Recenzja Rozprawy doktorskiej w dziedzinie sztuki w dyscyplinie Sztuki Plastyczne i Konserwacja Dzieł Sztuki pani mgr. Magdaleny Łysiak zatytułowanej „Materialna tożsamość ceramiki. Badania wokół fizycznej natury i kontekstów kulturowych szkliv popiołowych” wszczętej w Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu

Magdalena Łysiak urodziła się w 1985 roku w Warszawie. Ukończyła studia magisterskie w 2010 roku w dyscyplinie Sztuki i Wzornictwa Ceramiki na Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu. W 2022 roku ukończyła studia doktoranckie na tej samej uczelni. Od 2011 roku prowadzi własną pracownię MLY Studio, w ramach której stworzyła dwie marki ceramiczne: **MLY Studio** (2011) oraz **INUA.lab** (2022).

Twórczość i obszary zainteresowań:

Łysiak łączy wzornictwo z koncepcjami sztuki współczesnej, eksperymentując z technologią ceramiki i przesuwając jej granice materialne i ideowe. Jej podejście odzwierciedla radykalne hasło artystyczne: *„Wszystko jest ceramiką, wszystko jest szklivem”*

Artystka brała udział w licznych wystawach w Polsce i za granicą.

Prezentowała swoje prace na wystawach indywidualnych

Do najważniejszych należą:

- **Biomasa** (Domek Miedziorytnika, Wrocław, 2019),
- **Konstelacje** (Galeria MM, Chorzów, 2020),
- **Stożek nr 5** (Galeria Kotłownia, Garwolin, 2022).

Magdalena Łysiak to wszechstronna artystka, która łączy tradycyjne rzemiosło z innowacyjnymi ideami. Jej twórczość zdobyła uznanie zarówno w Polsce, jak i za granicą. Szczegóły znajdują się w dobrze przygotowanej dokumentacji.

Rozprawa doktorska jest podsumowaniem sześciu lat badań nad szklivami popiołowymi, które wykraczają poza tradycyjne zastosowania i receptury, eksplorując nowe aspekty technologiczne i artystyczne związane z ceramiką. Projekt zakłada przekraczanie granic tego, co tradycyjnie uznaje się za szkliva popiołowe, badając ich technologiczną i artystyczną użyteczność. Autorka zastanawia się nad usytuowaniem ceramiki w obrębie sztuki współczesnej. Eksperymenty uwzględniają nowe podejścia do ceramiki jako formy sztuki, ale wciąż opartej na surowcu i warsztacie.

Stwierdzenie autorki, że ceramika jest tym właśnie o czym opowiada wytycza drogę jej poszukiwaniom. Proces spalania i przetwarzania szczątków, jest analizowany także w kontekście symbolicznym, dotykając fundamentalnych pytań antropologicznych i filozoficznych dotyczących życia, śmierci i tożsamości. Autorka mierzy się z pytaniami o zasadność i moralność wykorzystywania szczątków w badaniach, podkreślając ewolucję ich postrzegania – od problemu sanitarnego, przez prawno-administracyjny, po etyczny, a w końcu naukowy. Przemiana organicznego w nieorganiczne do poziomu pierwiastków chemicznych staje się punktem wyjścia do artystycznej transformacji. Autorka stawia pytania o tożsamość obiektów po ich przemianie – czy szczątki tracą swoją pierwotną identyfikację i stają się integralną częścią tworzywa ceramicznego. Badania te łączą naukę, sztukę i filozofię, tworząc nową narrację dla ceramiki, która wykracza poza estetyzm, a skupia się na technologicznej i conceptualnej wartości materiałów. Praca opiera się na obserwacji naturalnych procesów i mechanizmów recyklingu w przyrodzie. Badania zakładają, że niemal wszystko w naturze ożywionej, co można spopielić, może stać się szklivem. To podejście wymaga spojrzenia na świat w sposób odmienny od tradycyjnych technik ceramicznych – bardziej intuicyjnie i eksperymentalnie. Ważny w tej pracy jest też wątek osobistych przemyśleń i doświadczeń.

Rozdział Definicje i historia szkliv popiołowych; przedstawia szkliva popiołowe jako pierwsze świadomie wytwarzane szkliva ceramiczne. Autorka zwraca uwagę na symboliczne znaczenie popiołu i bieli w różnych kulturach, łącząc proces spalania z ideami oczyszczenia i przemiany. Popiół jako pozostałość po spalaniu, zostaje przedstawiony nie tylko jako składnik techniczny, ale również jako metaforyczna forma przetrwalnikowa, która w szklivach odzyskuje część pierwotnych właściwości. Całość ukazuje szkliva popiołowe jako nośnik historii, technologii i metaforycznej głębi, stanowiąc punkt wyjścia do dalszej analizy ich znaczenia w ceramice i sztuce współczesnej.

Rozdział Zarys technologii teoretycznej; omawia popiół jako nieorganiczną pozostałość po spalaniu surowców organicznych i kluczowy składnik szkliv popiołowych. Rozdział zwraca uwagę na różnorodność właściwości popiołu w zależności od pochodzenia, rodzaju rośliny i jej części, co wpływa na temperaturę wypału i końcowe efekty szkliv. Doktorantka podkreśla, że popioły, mimo swojej prostoty i długiej historii, pozostają surowcem którego nie da się jednoznacznie zdefiniować, co wpływa na niepowtarzalność efektów, które przyciągają współczesnych ceramików.

Rozdział „Rośliny”; zawiera szczegółową analizę i przegląd zastosowania surowców roślinnych w procesie tworzenia szkliv popiołowych, z wyraźnym naciskiem na praktyczne doświadczenia oraz wyniki eksperymentalne autorki. Rozdział jest bogaty w treść i eksperymentalne dane, co czyni go wartościowym wkładem w badania nad szklivami popiołowymi. Podsumowując, rozdział ten przedstawia rośliny jako cenne źródło surowców do produkcji szkliv, gdzie różnorodność materiałów oraz technik wypału prowadzi do uzyskania szerokiej gamy efektów wizualnych w ceramice. Jest to dobrze przygotowany rozdział, który odzwierciedla zaangażowanie autorki w temat i jej innowacyjne podejście do ceramiki.

Rozdział " Haiku – Kigo, Studium jednego krzewu" to osobista refleksja artystki nad procesem żałoby po utracie ukochanego psa. Autorka łączy ten proces z badaniami nad roślinami, wykorzystując popioły z czarnego bzu do stworzenia szkliv, które reprezentują różne pory roku. Wiosną wykorzystano kwiaty, latem owoce, jesienią liście, a zimą gałęzie. Każdy etap jest nie tylko eksperymentem technologicznym, ale również medytacyjnym procesem, w którym autorka przetwarza swoje emocje, jednocześnie stara się uwolnić od wizualnych inspiracji, by skupić się na szklivie, które staje się nośnikiem emocji i wspomnień. Praca stanowi próbę symbolicznego zatrzymania wspomnień związanych z utraconą więzią. Ostatecznie, praca ta jest medytacyjnym przetwarzaniem emocji związanych z utratą i sposobem zatrzymania ich na zawsze poprzez ceramikę, której materiał staje się symboliczną formą pamięci.

Rozdział 3 " Inne Królestwa" dotyczy eksperymentów z popiołami pochodzącymi z grzybów, porostów, które oferują różnorodne możliwości. Popioły z grzybów, które autorka testowała, okazały się materiałem trudnym do wykorzystania ze względu na ich wysoką alkaliczność i plastyczną konsystencję. Mimo to, grzyby, takie jak huba, dały wyjątkowe efekty kolorystyczne, uzyskano subtelne odcienie różu i intensywne fioletowe kolory, które są niespotykane w tradycyjnych szklivach popiołowych. Porosty, będące organizmami symbiotycznymi grzybów i alg, również stanowiły materiał do badań. Eksperymenty z grzybami i porostami ujawniają pewne unikalne właściwości kolorystyczne, które stanowią interesujący materiał do dalszych poszukiwań.

Rozdział 4. Zwierzęta, podobnie jak grzyby, stanowią stosunkowo nieznaną źródło składników do szkliv popiołowych, a dostępne opracowania na ten temat są niewielkie. W kontekście artystycznym i rzemieślniczym, eksperymenty z popiołami pochodzenia zwierzęcego są bardziej osobiste i związane z indywidualnym podejściem do pochodzenia materiałów. Praca ze zwierzęcymi szczątkami często wiąże się z dylematami etycznymi i emocjonalnymi. Autorka zauważa, że niezależnie od skali – czy chodzi o pojedynczego owada, rój pszczół, czy ciało większego kręgowca – praca ta wiąże się z silnym wewnętrznym poruszeniem. Eksperymenty w tym zakresie są trudne, nie tylko technicznie, ale i moralnie, gdyż wykorzystanie zwierzęcych szczątków może budzić wątpliwości związane z etyką. Śmierć staje się elementem procesu twórczego, badania otwierają przestrzeń do refleksji pomiędzy naturą a działalnością człowieka a także wyzwaniem w obszarze tworzenia i postrzegania materiałów używanych w ceramice i innych dziedzinach sztuki.

Wykorzystując spektrometrię rentgenowską, autorka oceniła skład chemiczny popiołów z różnych owadów, co pozwala lepiej zrozumieć, jakie pierwiastki dominują w danym materiale.

Badania nad pszczołami i owadami pokazują, że popioły z tych organizmów mają duży potencjał do tworzenia szkliw, choć proces ich pozyskiwania i przetwarzania wciąż wymaga dalszych badań i eksperymentów, zwłaszcza pod kątem praktycznego wykorzystania w ceramice.

W procesie pracy z większymi zwierzętami, zwłaszcza tymi o cechach morfologicznych podobnych do ludzi, autorka zauważyła, że im bardziej organizmy przypominają człowieka, tym trudniejsze staje się dla niej utrzymanie emocjonalnej równowagi. Praca z takimi zwierzętami wywołuje silniejsze reakcje wstrętu i obrzydzenia. Proces przemiany zwierzęcych szczątków w materiał ceramiczny (szkliwo) stanowi analogię do przejścia z kategorii "żywego" do "nieorganicznego", stając się częścią ogólnej puli pierwiastków, których przemiany są zależne od naturalnych praw fizyki i chemii. W tym kontekście ceramika, naśladuje procesy zachodzące w przyrodzie, podkreślając granice między tym, co naturalne, a tym, co stworzone przez człowieka.

Krew, bogata w żelazo, jest powszechnie dostępna w przyrodzie i stanowi ważny składnik wielu procesów, w tym w ceramice. Żelazo, dzięki swojej obecności w organizmach żywych, jest wykorzystywane w rzemiośle ceramicznym jako składnik mas i szkliw, nadając im charakterystyczne kolory, zwłaszcza w odcieniach czerwieni. Krew ma także głębokie znaczenie symboliczne i praktyczne w różnych kulturach, kojarzoną zarówno z życiem, jak i śmiercią, często stosowaną w rytuałach religijnych czy leczniczych. Podczas kalcynacji krew, po przetworzeniu na popiół, przyjmuje intensywnie czarną barwę, a po połączeniu z ceramiką i wypaleniu w odpowiedniej temperaturze uzyskuje szeroką paletę czerwieni, od oranzowych po ciemno-winne odcienie.

Podsumowując rozdział zwierzęta stanowi refleksję nad eksperymentami artystycznymi związanymi z użyciem zwierzęcych szczątków oraz ich przemianą w materiały ceramiczne. Autorka podejmuje temat trudnych emocji związanych z wykorzystywaniem szczątków zwierząt do celów artystycznych, zwracając uwagę na wewnętrzne dylematy moralne, które mogą towarzyszyć tym praktykom. Porusza ważne zagadnienia dotyczące roli natury i zwierząt w sztuce, rozdział mógłby zyskać na szerszym kontekście historycznym i kulturowym (wszyscy pamiętamy dyskusję związaną z „Piramidą zwierząt” Katarzyny Kozyry).

Rozdział "Poznaj siebie" to głęboka, introspektywna refleksja nad własnym rozwojem, tożsamością i relacjami z ciałem, przeszłością oraz emocjami. Popiół, który powstaje z papieru, leków, a także z własnych tkanek ciała, staje się elementem symbolicznego oczyszczenia, przekształcania i odnajdywania siebie. Doktorantka opisuje procesy, w których materializuje swoje emocje, związane z przeszłością, decyzjami, ale także z ciałem i tożsamością, konfrontując te aspekty z samą sobą. To przejście od przeszłości do teraźniejszości oraz próba zrozumienia siebie poprzez fizyczne i symboliczne przemiany.

To nie tylko artystyczne poszukiwanie materiałów do stworzenia ceramiki, ale również osobista refleksja nad cyklem życia, przemijaniem, stratą i odrodzeniem. Autorka, poprzez tworzenie szkliw z popiołów, próbuje nie tylko fizycznie przekształcić materiał, ale również przejść przez duchową transformację. Dochodzi do konkluzji, że proces ten jest głębszym, niemal mistycznym doświadczeniem, stawiającym pytania o naturę życia, śmierci i tworzenia siebie na nowo. Refleksja ta łączy się z osobistym rozrachunkiem, w którym autorka nie tylko bada swoje ciało, ale również zastanawia się nad tym, jak "tworzyć siebie" w świecie, w którym wszystko, nawet popiół, może stać się czymś więcej. To filozoficzna podróż, jak i konkretne działania twórcze, w których popiół staje się medium dla emocji, przeszłości i przyszłości. Jest to tekst bogaty w symbolikę, emocje i pytania, które zmuszają do głębszej refleksji nad sobą i swoim miejscem w świecie.

"Uśmiech analizy" podsumowuje projekt, który zakłada, że wszystko może być ceramiką i szkliwem. Autorka analizuje, dlaczego niektóre elementy codzienności nie zostały spopielone, wskazując na ekonomię i symbolikę. Autorka podkreśla, że popioły mają potencjał narracyjny i symboliczny, ale nie można ich jednoznacznie usystematyzować. Realizacja projektu łączy w sobie wiele paradoksów, a popioły pozostają nieuchwytnie i unikalne.

Chociaż spopielić można wszystko autorka stawia sobie granice, nasza kultura już nie. Oferowane są powszechnie "diamenty pamięci", które można wykonać z popiołów najbliższych. To zupełnie inny proces chemiczny niż tworzenie szkliwa, ale punkt wyjścia jest taki sam. Firmy, które się tym zajmują przedstawiają

certifikat z dokładną analizą chemiczną przekazanego im ludzkiego popiołu, która wygląda niepokojąco podobnie jak te przedstawione w pracy doktorskiej. Skoro z ludzkich szczątków można zrobić diament tak samo można zrobić naczynie, z porcelany kostnej i pokryć je szklivem z popiołu. Może wydawać się, że to byłby krok za daleko, ale może to nisza rynkowa czekająca na wypełnienie. Trochę brakuje mi w pracy refleksji na ten temat ty bardziej że prace artystyczne nawiązują wprost do symboliki grobu poprzez medaliony nagrobne czy granit.

Ocena realizacji artystycznej, na podstawie opisu i załączonych fotografii, bez planu w jaki sposób autorka ma zamiar je pokazać podczas obrony pracy nasuwa pewne trudności. Wolałbym oceniać te prace w kontekście przestrzeni oraz wzajemnych relacji. Zaprezentowane realizacje nie do końca są podsumowaniem badań autorki nad szklivami popiołowymi, bo nie używa w nich opracowanych przez siebie szkliv. Z jednej strony to pewna niekonsekwencja a z drugiej to eksperyment, który wynika wprost z przemysłu części teoretycznej i jest jej dopełnieniem.

„Hologramy” praca, gdzie wypalanie owadów, pajęczaków i pijawek w ich naturalnym stanie, bez oczyszczania, pozostawiają ślady na porcelanie, tworzą unikalne wzory szkliva, które są zarówno artystycznym zapisem, jak i naukowym eksperymentem. Nawiązanie do Cieni Hiroszimy dodaje pracy znaczenia. Przeobrażenie owadów w szklivo jest symbolem przemiany istnienia, a także upamiętnieniem życia tych organizmów. Pytania dotyczące przynależności szkliva powstałego w wyniku spalania ciała są głębokie i filozoficzne. Chociaż ze względu na miejsce owadów w naszej kulturze zastanawiam się czy ta metafora nie jest przez to zbyt odległa.

"Dekompozycja w drodze" to 600 szt. medalionów nagrobnych na każdym z nich zapis istnienia pojedynczej pszczoły, co podkreśla różnorodność w pozornie jednorodnej grupie. Wykorzystanie porcelany miękkiej multiplikacja elementów oraz starania, aby zachować neutralność i unikać estetycznych uprzedzeń, dodają pracy autentyczności i głębi. Nieprzewidywalność rezultatów i subtelne różnice w szklivie powstałym z różnych pszczoł dodają pracy elementu odkrywania i eksperymentowania. Każdy medalion staje się unikalnym zapisem chemicznych i biologicznych procesów, które miały miejsce w życiu pszczoły.

"Siostry z innej matki" to wklęsta forma modułu, nawiązująca do naczyń laboratoryjnych, podkreśla naukowy charakter projektu. Zatrzymanie procesu wypału poniżej temperatury spieku porcelany ma podkreślać subtelne różnice w szklivie, wynikające z ciał pszczoł, prowokują do uważnego przyjrzenia się detalom oraz do refleksji nad unikalnością każdego elementu i jego historią. Dokumentowanie miejsca i daty znalezienia każdej pszczoły dodaje pracy osobistego i emocjonalnego wymiaru. To hołd dla życia i przemijania, który wzbogaca dzieło o głęboką refleksję nad istnieniem.

"Indywidualizacja Pustka po matce" autorka nawiązuje do procesu indywidualizacji w psychologii jako wyodrębniania się jednostki od matki. To refleksja nad procesem stawania się osobą niezależną, zarówno w życiu osobistym, jak i artystycznym. Obrys pozostawiony przez ciało pszczoły matki, pokryty szklivem ze stopionych tkanek, jest poruszającym symbolem obecności i braku. To trwała pamięć po kształcie, która wymaga przyjrzenia się z bliska, aby dostrzec ukryte detale. Zaangażowanie emocjonalne i refleksja nad wpływami zewnętrznymi, które kształtują nas jako jednostki, dodają pracy głębokiego wymiaru humanistycznego.

Praca "Classis" wykorzystuje porcelanę kostną oraz nawiązuje do stylu angielskiej porcelany Wedgwood co nadaje jej elegancji i historycznego kontekstu. Naśladuje kolekcje Jasperware opracowaną ponad 250 lat temu sprzedawaną z powodzeniem do dzisiaj. Wkomponowanie zwierzęcych szczątków jako reliefowej dekoracji jest odważnym i oryginalnym podejściem. To Eksperyment z granicami tworzywa ceramicznego i uchwycenie momentu przejścia szczątków zwierzęcych w ceramikę. Wykorzystanie szczątków zwierząt, które zginęły w wyniku działalności człowieka, jest namysłem nad wpływem ludzkości na środowisko. Subtelne różnice w strukturze i wyglądzie szczątków zwierzęcych, które zachowują swoje cechy morfologiczne,

wymagają uważnego przyjrzenia się detalom. To gra z tradycyjną konwencją ceramiczną i zarazem zachęta do refleksji nad granicą między tożsamością organiczną a ceramiczną.

"Totalitarne Ego" to praca o zupełnie innej estetyce. Nawiązuje do teorii zniekształceń poznawczych w psychologii. To zastanawianie się nad zakłamywaniem wewnętrznych przekonań, pomijaniem tematów niewygodnych i trudnych. Wykorzystanie folii polietylenowej oraz próżniowe zamknięcie produktów pochodzenia zwierzęcego wykorzystywanych na skalę przemysłową. Porcelanowe medaliony pokryte szkliwem z tych produktów dodają pracy unikalności i głębi. Próżniowe zapakowanie surowców jako metafora oddzielenia fałszywych wewnętrznych wartości i przekłamań jest niezwykle trafne. To działanie daremne, które prędzej czy później ulegnie degradacji.

Cytując noblistkę *Anie Ernaux* „*Liczy się nie to, co się zdarza, lecz to, co zrobimy z tym, co się zdarzyło*”. Pozostaje mi mieć nadzieję, że ekspozycja prac znajdzie satysfakcjonujący sposób i miejsce adekwatne do poruszanych ważnych tematów.

Podsumowanie;

Praca doktorska z jednej strony jest naukowym badaniem nad szkliwami popiołowymi z drugiej opisem wewnętrznej przemiany. Tekst dobrze integruje wiedzę chemiczną z praktyką ceramiki artystycznej mógłby zawierać więcej danych naukowych i wyjaśnień metodologicznych. Bibliografia jest bogata i różnorodna, co świadczy o głębokim zaangażowaniu w badania i refleksję nad tematami, które autorka zgłębia w swojej pracy artystycznej.

Carl Gustav Jung nauki alchemików zinterpretował jako symboliczne opisy psychicznego procesu przemiany. Reakcje i substancje chemiczne odpowiadają nieświadomym treściom zachodzącym w psychice. Odnoszę wrażenie, że z podobnym procesem mamy do czynienia w przedstawionej pracy doktorskiej. Żmudna i systematyczna praca nad szkliwami popiołowymi jest czymś więcej niż tylko badaniem i opracowywaniem składów chemicznych jest pomostem między nauką, sztuką i filozofią. „Dzieło nie powstaje tu w przebiegu inspiracji, który sprawia, że czas staje w miejscu, lecz jest budowane kamień po kamieniu.¹” Czas i natura badań zmuszały autorkę do stawiania pytań i próby odpowiedzi, praca staje się zapisem wewnętrznej przemiany.

Konkluzja:

Przedłożona do recenzji praca doktorska oraz przedstawiony dorobek artystyczny pani mgr Magdaleny Łysiak prezentują wysoki poziom. Rozprawa spełnia wszystkie wymogi ustawowe, dlatego z pełnym przekonaniem wnioskuję do Rady Dyscypliny Artystycznej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu o przyznanie pani mgr Magdalenie Łysiak stopnia doktora.

Moniek Jakuszczyński

¹ Frederic Gros „Filozofia Chodzenia” Czarna Owca 217 str. 170